LUDVÍK KUNDERA

DADA

NEW YORK 1911-1920 — BERLÍN 1918-1919

PANORÁMA 3

texty obrazy grafika doku menty manifesty portréty pamflety protesty provokace

Hans Richter | **„291", Cravan, Ready-mades . . .**

Nezávisle na Curychu a až do let 1917—18 nepoznáno, rozvíjelo se v New Yorku hnutí, které původně začalo z jiných pohnutek, jehož nositelé však posléze troubili do týchž trub anti-umění. Byť tóny zprvu zněly rozličně, hudba to přece jen byla táž. Začalo to určitými idejemi fotografického fanatika Alfreda Stieglitze. Nikoli kabaret, nikoli filosofický pochybovač jako Ball byli tu katalyzátorem, nýbrž malá fotografická galerie a tento radostný a útočný fotograf...

Kolem něho se záhy seskupil kroužek mladých fotografů, kteří slovem i skutkem důrazně podporovali nárok, aby byli zařazeni mezi výtvarné umělce. Jejich orgánem se stal Stieglitzův časopis „Camera Work" . . . Ke kruhu kolem Stieglitze patřil i Francis Picabia . . . Tak vznikla personální i věcná unie mezi uměleckou fotografií a moderním malířstvím v Stieglitzově malé galerii, pojmenované podle domovního čísla „291". . . Tak se vytvořila vhodná půda pro pumový útok, jímž byla roku 1913 tzv. „Armory Show"... Její senzací se stal obraz Marcela Duchampa „Akt sestupující po schodech", o němž Breton hovoří jako o mistrovském díle, jež vneslo do malířství „světlo jako pohybový faktor" . . .

Arthur Cravan, vlastním jménem Fabian Lloyd, adoptivní otec amerického (i francouzského) dadaismu . . . vyvodil nejzazší důsledky z onoho ničivého pudu, který dada hlásalo: totiž zničení sebe sama . . . Byl obdivován, protože opravdu zpřetrhal všechny švy měšťanské existence . . . Honosil se perfektním vloupáním do švýcarského obchodu s drahokamy, cestoval s falešnými pasy uprostřed války křížem krážem Evropou, Spojenými státy, Kanadou a Mexikem . . . Vyzval mistra světa v těžké váze, černošského boxera Jacka Johnsona, v Madridu 23. dubna 1916 (a byl ovšem již

v prvním kole knockoutován). Pozval dámy z nejlepší společnosti na přednášku a téměř zcela se před nimi svlékl, dříve nežli ho policie mohla v poutech odvést. Nadával, většinou v podroušenosti, novinářům a publiku, neznámým i přátelům, ale nejnadanějším způsobem. Posléze vyplul v malém člunu sám z Mexika do Karibského moře, které se hemží žraloky. Nikdy se už neobjevil...

V roce 1915 přišel Marcel Duchamp s novým překvapením: vynalezl Ready-mades, radikální důsledek, který Duchamp vyvodil z odmítání uměleckého provozu a z pochybování o smyslu života vůbec. Prohlásil, že Ready-mades jsou umělecká díla prostě proto, že je jimi prohlásil. Tím, že ten nebo onen objekt „zvolil", např. lopatku na uhlí, vyzvedl jej z mrtvého světa nepovšimnutých věcí a postavil jej do „živého" světa obzvláště povšimnutelných děl umění: dívání z nich udělalo umělecká díla!...

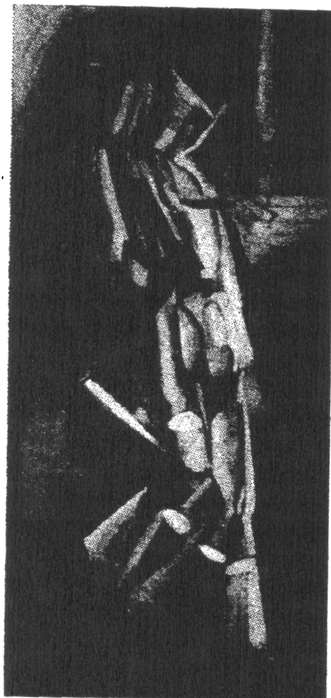
Spolu se Španělem Picabiou a Francouzem Duchampem utvořil Američan Man Ray tvůrčí triumvirát newyorské dadaistické skupiny. Můžeme-li Picabiu označit za vášnivého rozbíječe, Duchampa za detašovaného anti-tvůrce, stál by Man Ray vedle nich jako neúnavně pesimistický vynálezce...

Plakát oznamující boxerské utkání mezi mistrem světa Jackem Johnsonem a vyzyvatelem Arthurem Cravanem ▶

▼ Arthur Cravan, 1916

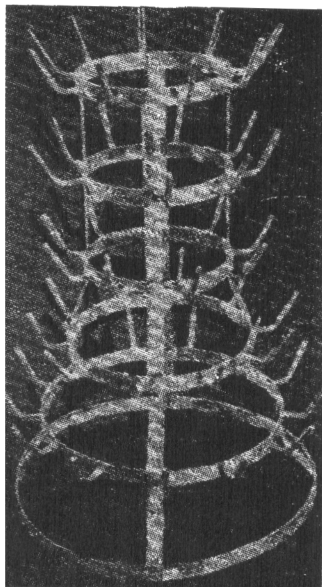

PLAZA DE TOROS MONUMENTAL
DOMINGO 23 ABRIL DE 1916
GRAN FIESTA DE BOXEO
6 interesantes combates entre notables luchadores 6
JACK JOHNSON-ARTHUR CRAVAN
Finalizará el espectaculo con el sensacional encuentro entre el campeón del mundo
Jack Johnson
Negro de 110 kilos
y el campeón européo
Arthur Cravan
Blanco de 105 kilos
En este match se disputará una bolsa de 50.000 ptas para el vencedor
Véanse programas
PRECIOS incluidos los impuestos
SOMBRA Y SOL Y SOMBRA

Marcel Duchamp:
Akt sestupující po schodech, 1911

Marcel Duchamp:
Ready-made: Sušák na láhve, 1915

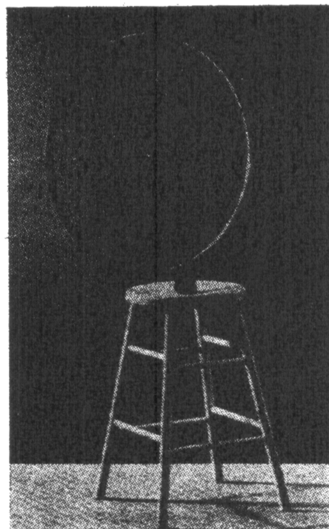
Arthur Cravan

ARTHUR

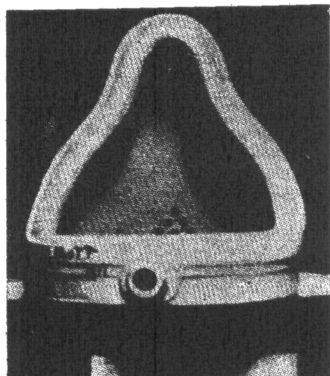
Hořký břichonožec . . . usmívající se na trávu,
veliký, ztracený dlouhonožec.
Bylo mi smutno, že jsem boxer,
potřebuju peníze.
Panebože, takové časy a počasí jara!
Vy moje muziky rošťáka! Tak už jsi tu, ty starý Faraóne!
Luna mě zajímala málo, výstřední louky,
kousal jsem mimojdoucí, rekord!
Pastorála, ekloga, georgika,
to bylo bláznovství, být boxer usmívající se na trávu.
                    . . . dvacetkrát jsem zapřel srdce.
                    Ne, nemohu už zůstat . . .
Ať už taky letím daleko ve vašich stopách.
Největší pomníky nadělají nejvíc prachu.
Cvičení č. 4: **v zelené rošťárně luk**
všechny mé smysly jsou opilé a všechny čluny jsou blázni
. . . . **Arthur je nešťastný,**
nemohu se zříkat,
poněkud smutná vloha . . .
Pohvizdovač . . . ale nemá to přízvuk,
takhle nějakou malbu anebo hudbu, aby byla prostě rošťácká!
Blázen do mých nohou, do miliónů mých stehen, do ryb
          rybníka, který cítím v ústech.
Cvičení č. 4, čokoláda stolů, tvé pablesky
motýli   **luna . . .**
jako velmi vzácná známka v hlubinách sbírky,
patroni z New Yorku
v hodině, kdy se ozáří úřady,
to šílení na tobogánu a ten sport na moři! Hořký břichonožec,
tisíc hlasů jako na burze se tříští
                    závodišti.
Láska mravenců:
  Sametový člun se svými bulváry,
jahody zrály, mé myšlenky blonďatěly,
převaha člověka je v tom, že má prdel,
moc pěkné apartmá pro kočku, mladiství moskyti,
  odchod od stolu, popuzující letní déšť, hra štětců vzdalovala
                              albatrosa od holuba,
zlato, slonovina a stříbro, králíci,

Rekord! Bylo mi šest let (červánky břich a při čurání vtipy)
a dnes večer ve čtyřiadvacet hodin rychlovlak
brázdící koleje křižoval tratě čirých vod
a unášel na sever, ó drahá Mississippi,
stovkou v hodině a bez ohledu na rachot
půvab žurnálů opíjel kuřáky.
Dobře že konvoj nebyl jen tak nějaký,
trenér jak magnet táhl albatrosa s holuby
a vlak mě v tom šíleném trysku kolébal.
Mé myšlenky blonďatěly, zrály jahody,

jahody zrály a pole se pyšnila
v rošťácké zeleni luk,
to bylo bláznovství, být boxer usmívající se na trávu.
Kufry, má břitva.
Nechat se táhnout krajinou — to bych si dal.
Ach luny unikát, i luny lun, i luny jakékoli je jen unikát!
Laguny štěstí
a ty sporty u moří!
Vychutnávám nohy jako lanýžovou paštiku —
sametový člun se svými bulváry na mostě ženy milionářky
obdivující atlas vnitřních břich.
Zlato, slonovina a stříbro prýštilo jim ze zevnějšku.
Ve vzduchu ozdravěném sopkami
globus, zlatý vesmír ... pánev, zrzouni,
šel jsem a kousal přitom mimojdoucí,
žaludky jejich elektrické majáky
s negativní silou; příjezd
mnohé a mnohé žaludky
hluché chřestění letního deště.
Budoucnost dneska zařvala jak vůl
červánky měnící róbu ledovců
Žil jsem v epoše, kdy jsem se občas mohl dopouštět opilosti
v myšlení,
že mi snad nikdo nebyl roven.
Myšlenka!
V šesti metrech
bys myslel, že se zmýlíš
v jeho asymetrické tváři.
Latinská vesnice spojená tramvají s vesnicí řeckou.
Pro akrobata: předvádět cviky gymnastiky v stromě, kde pevné
mříže
zastírají větve.
Žid je nasládlý, slon je sladký, a ne slaďácký —
ach, takhle nějakou tu malbu nebo hudbu, aby zněla prostě
rošťácky.

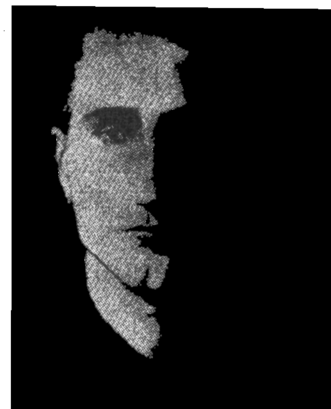

Marcel Duchamp:
Ready-made: kolo, 1913

Marcel Duchamp:
Pramen (záchodek), 1915

Man Ray:
Portrét Marcela Duchampa

Arthur Cravan
Básník a boxer

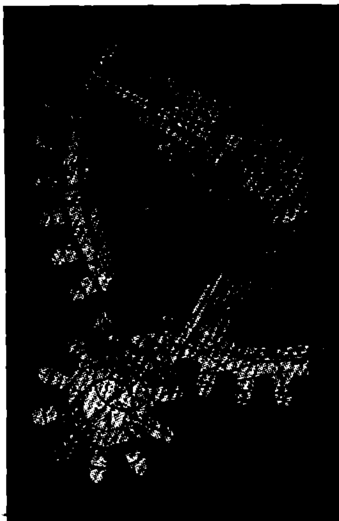
Hujajaja! Za dvaatřicet hodin mě čekal odjezd do Ameriky. Vrátil jsem se z Bukurešti — pouhé dva dny — pak jsem byl v Londýně — a tam jsem našel člověka, jakého jsem potřeboval: aby mi zaplatil cestovní výdaje na šestiměsíční turné, bez garancí například — ale to mi bylo fuk. No co — chtěl jsem snad zahnout ženě? Tak hovno. No co — stejně byste nikdy neuhodli, proč jsem se tam chystal. Na utkání! Pod pseudonymem Mysterious Sir Arthur Cravan, básník s nejkratšími vlasy na světě! Vnuk kancléře královny, no přirozeně, synovec Oskara Wilda, no dvojpřirozeně, prasynovec Lorda Alfreda Tennysona, no dvojdvojpřirozeně

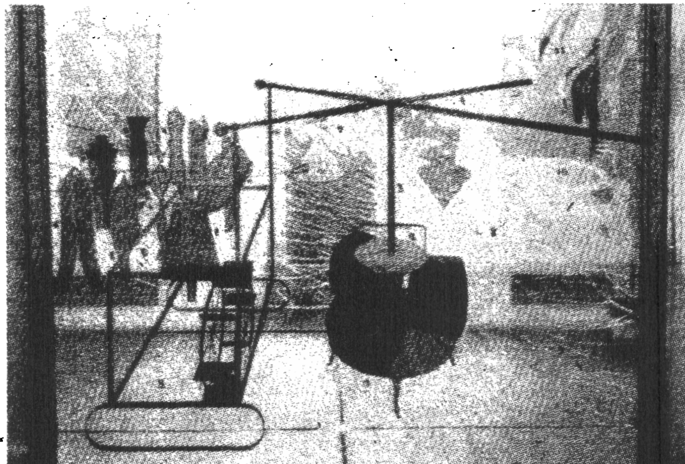
Richard Huelsenbeck
DADAŘEČ

přednesená
v Neumannově galerii
v Berlíně 18. února 1918

Dámy a pánové,
musím vás dnes zklamat, doufám, že mi to nebudete přespříliš zazlívat. Ale budete-li mi to zazlívat, je mi to stejně fuk. Shromáždili jsme se zde k předčítání básní. Chcete slyšet několik básníků, jak se prezentýrují a jak recitují své verše. Básníci jsou nositelé kultury a vy chcete absorbovat kulturu. Zaplatili jste si, abyste mohli kulturu absorbovat. Ale jak řečeno, musím vás zklamat. Rozhodl jsem se věnovati toto čtení dadaismu. Dadaismus je něco, co neznáte, ale ani to znát nepotřebujete. Dadaismus nebyl ani uměleckým směrem ani směrem básnickým; aniž měl co společného s kulturou. Založili jej za války v Curychu v „Kabaretu Voltaire" Hugo Ball, já, Tristan Tzara, Marcel Janco, Hans Arp a Emmy Henningsová. Dada chtělo být víc než kulturou a chtělo být méně, nevědělo pořádně, čím chce být. Proto zeptáte-li se mne, co je to Dada, řekl bych, že nebylo ničím a že nic nechtělo. I věnuji tento večer respektovaných básníků Ničemu. Zachovejte, prosím, klid, nedojdete tělesné úhony. Jediné, co by se vám mohlo stát, je toto: že jste vydali peníze nadarmo. V tomto smyslu, dámy a pánové, ať žije dadaistická revoluce.

Francis Picabia:
Stroj se rychle točí, 1916

Marcel Duchamp: Velký obraz na skle, spodní část, 1915—23

(stává se ze mne inteligent). Utkání samo bylo něco zbrusu nového: tibetský zápas, skrz naskrz, věda, o moc horší než džiu džitsu: mákne se na nerv nebo na nějakou šlachu a soupeř (nekoupený, to se rozumí ... no ne, kapánek) frt a jde k zemi jako sražený bleskem. Smíchu mrtě do úmrtě: hujajaja — nehledě k tomu, že to mohla být zlatá žíla. Propočítal jsem si, že by mi ten podnik — kdyby to klaplo — mohl aportovat k 50 000 franků, což by nebylo k zahození. V každém případě to bylo pořád lepší než spiritistický trik, který jsem začal snout.

Bylo mi sedmnáct a byl jsem vila a vrátil jsem se s tou novinkou ke své polovici. Zůstala v hotelu v naději, že z toho něco vytluče — s dvěma píčami z nudného masa jeden něco jako talíř a druhý něco jako básník (rýmujeme rýmelce — tvůj nos v mojí prdelce), kteří mě obdivovali (říkáš) a otravovali mě přes hodinu historkami o Rimbaudovi, o volném verši, o Cézannovi, o Van Goghovi ... no ne! A taky o Renanovi, se mi zdá, a pak ještě o něčem, jenže už nevím, o čem.

Zastihl jsem madame Cravan o samotě, řekl jsem jí, co mě potkalo, a mezitím jsem balil, protože jsem sebou musel hodit. Raz dva jsem si složil hedvábné ponožky (po dvanácti francích pár), v nichž jsem se vyrovnal Raoulu Řezníkovi, a košile, po nichž se ploužily zbytky červánků. Ráno jsem odevzdal svou malovanou žerď své legitimní ženě, spytlíkoval jsem to s ní pěti svěžími abstrakcemi (jedna po 100 francích) a pak jsem se odebral za svou koňskou výčurbou. Večer jsem si zahrál několik šrum šrum na housle, pocicmal jsem šmajchlkličku svého děťátka a udělal jsem mucky mucky se svými robaty. Pak jsem čekal, až nadejde hodina odjezdu, snil jsem nad sbírkou známek, dusal sloními kroky podlahu a balancoval se svým nádherným citrónem, nasávajícím do nozder jímavý a všude rozlezlý parfém prdů. V 18,15 šup se schodů. Skočil jsem do taxíku. Byla hodina

aperitivu: luna obrovská jako milión skýtala značnou analogii s požitou pilulkou proti modrým bederním bolestem.

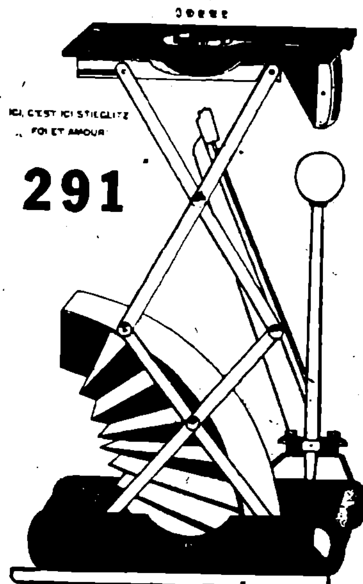
Bylo mi 34 let a byl jsem cigára. Sroloval jsem své dva metry do auta, v němž mi kolena poulila dva zasklené světy, a pozoroval jsem granátové chrupavky křižující zelené bifteky na dlažbách vyzařujících duhy, zlaté vzorky brnkající o stromy s duhovými paprsky, sluneční pecky zadržených dvojnožců — a pak chodce ze zbožňovaného pohlaví s růžovým třepením a hyžděmi ze sentimentálních krajin. A čas od času jsem také viděl mezi plamennými sráči problesknout blyštivé fénixy.

Impresário mě čekal, jak bylo smluveno, na nádraží, na nástupišti číslo 8. Vzápětí jsem tedy měl potěšení setkat se zase s jeho vulgárností, s jeho tváří, kterou jsem už předtím okoušel jako telecí s mrkví, s jeho vlasy, které produkovaly žluť a rumělku, s jeho intelektem brouka a s pupencem (na pravém spánku), jenž měl jedinečný půvab jako záře jeho pórů, bohatá a stoupající z jeho chronometru ze zlata.

Našel jsem si kout v kupé první třídy a pohodlně jsem se v něm nainstaloval. To jest: opřel jsem si své kyje a natáhl jsem si nohy tím nejprostším způsobem pod sluncem.

A na humří lebce jsem otáčel glóby šampióna světa:
prohlížel jsem si lidi a líbilo se mi, když
hm, hm, skoro jen náhodou jsem spatřil lékárníka, notáře, prostě
pána,
který mi připomínal domovníka nebo pelikána,
Rozvíjely se v něm pocity — prakticky
jako v nějakém býložravci
a jeho hlava mi připomínala mi, fakticky,
čas, kdy jsem spával intimně s mou velkou činkou,
v jakémsi velmi skutečném zbožňování, na mou duši,
a ještě něco —
to se dá těžko vyjádřit
před sobcem z perletě —
že jsem stáčel do lahví své atlantické oční panenky,
obdivoval předloktí jak nejsvětější předmět na světě
a přirovnával k půvabům krámů břicho.
Prosím jízdenky!

Zatraceně, jsem jistý a jist, že takových 999 lidí z 1000 by hlas průvodčího úplně vyšinul z jejich ochutnávání. Jsem o tom přesvědčen, a proto s naprostou upřímností tvrdím, že jsem neměl pocit litý, ale naopak jednolitý s tím kupé, kde ten hlasový odstín byl lahodný jak ptačí cvrliky cvrliky. Krása sedadel — bylo-li to vůbec ještě možné — tak narostla, že jsem si sám kladl otázku, zda nejsem obětí ataxie v zárodku, a čím více jsem pozoroval sakrament maloměšťáka, který je tak něžný ve své prdeloidní díře, tím více jsem se tázal, co může být zvláštního na chůzi těžké váhy, která tváří v tvář mně vypadala, jako by zhluboka chrněla.

Francis Picabia:
Portrét Alfreda Stieglitze, 1916

Dadaistický manifest

přednesený
Richardem Huelsenbeckem
12. dubna 1918 v Berlíně

Umění je ve svém provedení a zaměření závislé na době, v níž žije, a umělci jsou kreaturami své epochy. Nejvyšší umění bude to, které ve svém vědomém obsahu prezentuje tisíceré problémy doby, na kterém je poznat, že se dalo vymršťovat explozemi posledního týdne, které vždy znovu shledává pod hromadou posledního dne svoje údy. Nejlepšími a nejneslýchanějšími umělci budou ti, kdož každou hodinu strhují k sobě cáry svého těla z bludiště životních kataraktů, zaryti do intelektu doby, krvácejíce na rukou a srdcích.

Splnil expresionismus naše očekávání, že bude uměním, které je balotáží našich nejvitálnějších záležitostí?

NE! NE! NE!

Splnili expresionisté naše očekávání, že vytvoří umění, které nám vypálí do masa esenci života?

NE! NE! NE!

Man Ray:
Autoportrét, 1916

Pod záminkou zvniternění semkli se literární a malířští expresionisté v generaci, která už dnes toužebně očekává svoje literárně a umělecko-historické ocenění a kandiduje na čestné měšťácké uznání. Pod záminkou, že propagují duši, navrátili se v boji proti naturalismu k abstraktně patetickým gestům, jejichž předpokladem je bezobsažný, pohodlný a nehybný život. Scény se naplňují králi, básníky a faustovskými povahami všeho druhu, v hlavách, které jsou neschopny činů, straší teorie melioristického pojetí světa, jehož dětinská, psychologicky velenaivní manýra musí zůstat příznačná pro kritické doplnění expresionismu. Nenávist k tisku, nenávist k reklamě, nenávist k senzaci mluví za lidi, jimž je vlastní židle důležitější nežli hřmot ulice a kteří vydávají za přednost, že je napálí každý pokoutní keťas. Onen sentimentální odpor k době, která není lepší ani

Francis Picabia v roce 1922

Myslel jsem si: Ach, žádný knír nikdy nevybavil tak nesmírnou tělesnost, zvláště také proto, že tě, proboha, miluji:

Zatím co druhosežrátí (1)
miluje tvoje ohřátí,
dmutí našich vest
z fialek jest,
můj kvítečku a květáčku,
jsem tvoje barvy,
jsem tvoje škály,
miláčku,
amalgamem z Johnsona, skříně, tuleně
moaré našich hoven září vzrušeně
fff, písty sak
se však
ženou do finále
střev a dále.

Všichni majitelé jsou termiti, řekl jsem si okamžitě. Historie o probouzení a pohoršování malého staříka — byl jsem toho plný. Pak jsem se mu podíval podruhé do bělma očí: Ano, pane, nebojím se to opakovat, kompromitoval bych se proti své vůli a porušil bych kozomilý bumbumfujtismus. Všichni majitelé termýtí. Podle jeho krajně připosraneckého výrazu jsem seznal, že mě má za blázna nebo za děsného rošťáka, ale že dělá, jako že nerozumí, protože má strach, abych mu nerozplácl pěst o tlamu.

Ale musel jsem být pitomý, zvláště v celé své mentalitě — že jsem si dřív nevšiml jedné Američanky s dcerou, která seděla přímo proti mně. Bylo nezbytné, aby maminka šla na záchod, teprve to přilákalo mou pozornost a já zůstal sentimentivně s ní.

Snil jsem o její peněžence i o tom, jak se vyprazdňuje ona,
a když si zase sedla, měl jsem zálusk
na její náušnice, líbila se mi, že byla
při penězích,
pěkná bez ohledu na vrásky a rozrachanou kostru,
opravdu má půvab
pro srdce vedené zájmem,
které si to moc nebere, jen když to vynese,
a říkal jsem si vztekle:
krc, co bys lezla masturbovat na hajzl, pojď, udělám ti minet,
stará mrcho.

Když jsem si odsnil, jak bych vydrásal všemi možnými prostředky kapitál tomu mutrdleti, začala ta největší zábava, to jsem celý já. Začal jsem se obírat tou mladší a rázem jsem se dostal s celou svou satanskou povahou k přání žít po měšťansku v její společnosti. Byla to pravda a já se nemohl ubránit myšlence: No, kamaráde, děláš ze sebe pěkně vypráskaného blba.

[1]) Neologismus sloužící k označení toho, kdo ochutnává či ideálně požírá druhého.

Víš, maličká, ty bys mohla dát mému životu jiný směr, vést ho úplně jinudy. Ach, kdyby sis mě jenom chtěla vzít! Budu na tebe hodný,

budeme chodit všude
kupovat si štěstí.

Ale budeme bydlet v San Francisku, v šik hotelu. Můj impresário je mi pro srandu (a nepochybuje o tom, kráva). Budeme vysedávat celé odpoledne v salónu a budeme se milovat na kanapíčkách, zaboříme do nich hlavy a břicha nám budou svítit. Sotvaže budeš něco potřebovat, zazvoníme na bonu.

Vidíš, koberce budou vrhat plameny,
obtloustlý nábytek, cenné obrazy,
baňaté truhly, sekretář ke studu dohnaný
budou mířit na plexus
a ucpou nám zlacené orgány.
Stěny jak nohy paralytiků
v záplavě safírů
provádět budou gymnastiku
ibisů, tapírů.
Na nohách plovací blány
na křeslech půvabných
rozbijem stany
složíme na ně hrudní tíži
a v kočičím předení
budeme svedeni
vychutnat, oč naše jazyky převýší jazyk marén.
V atlasu sametových prdů — jak z těsta —
budeme banálně tvořit myšlenky,
budeme kecat si jako husy,
bude nám vhod
přilepit žaludek k žaludku
pevněji nežli pár bot —
žár jater bude z nich stoupat,
budu se koupat v střevových červánkách.
I say, boy, here we are: Liverpool, byl to hlas mého manažera.
ALL RIGHT.

Georg Grosz:
Autoportrét, 1919

Man Ray:
Hermafrodit, 1919

horší, reakčnější ani revolučnější nežli všechny jiné doby, ona matná opozice, šilhající po modlitbách a kadidle, nedává-li už přednost výrobě lepenkových střel z atických jambů — to jsou vlastnosti mládeže, která nikdy nedokázala být mladá. Expresionismus, který byl vynalezen v cizině a v Německu se podle oblíbeného způsobu stal tučnou idylou a očekáváním dobré penze, nemá s usilováním činorodých lidí už pranic společného. Ti, kdož podepsali tento manifest, shromáždili se pod bojovým heslem

DADA!!!!

k propagaci umění, od něhož očekávají uskutečnění nových ideálů. Nuže, co je to DADAISMUS?

Slovo Dada symbolizuje nejprimitivnější vztah k okolní skutečnosti, s dadaismem vstupuje ve svá práva nová realita. Život se jeví jako simultánní změť zvuků, barev a duchovních rytmů, změť, již dadaistické umění bez rozpaků přejímá, a to se všemi senzačními výkřiky a horečkami své opovážlivé každodenní psýchy a v celé své brutální realitě. Zde je ostře vyznačené rozcestí, oddělující dadaismus ode všech dosavadních uměleckých směrů a především od FUTURISMU, který hlupáci dávno pochopili jako nové vydání impresionistické realizace. Dadaismus poprvé se nestaví k životu už esteticky, ale rozškubává na

původní složky všechna hesla o etice, kultuře a niternosti, jež jsou toliko pláštíkem pro chabé svalstvo.

BRUITISTICKÁ BÁSEŇ

líčí tramvaj takovou, jaká je, jako esenci tramvaje se zíváním důchodce Schulze a se skřekem brzd.

SIMULTÁNNÍ BÁSEŇ

učí smyslu prostupování všech věcí, zatímco pan Schulze čte, balkánský expres jede přes most u Niše, prase naříká ve sklepě řezníka Nuttka.

STATICKÁ BÁSEŇ

vytváří ze slov individua, ze tří písmen les, vystoupí les s korunami stromů, s livrejemi lesníků a s divokými vepři, vystoupí možná i penzión, možná Bellevue nebo Bella vista. Dadaismus vede k neslýchaným novým možnostem a výrazovým formám všech umění. Udělal z kubismu jevištní tanec, propagoval ve všech zemích Evropy BRUITISTICKOU hudbu futuristů (jejichž čistě italskou záležitost nehodlá zevšeobecňovat). Slovo Dada poukazuje zároveň na mezinárodnost hnutí, které není omezeno žádnými hranicemi, náboženstvími nebo zaměstnáními. Dada je mezinárodní výraz této doby, veliká fronda uměleckých hnutí, umělecký reflex všech těchto ofenzív, mírových kongresů, rvaček na ovocném trhu, recepcí v Esplanade etc. etc. Dada je pro použití

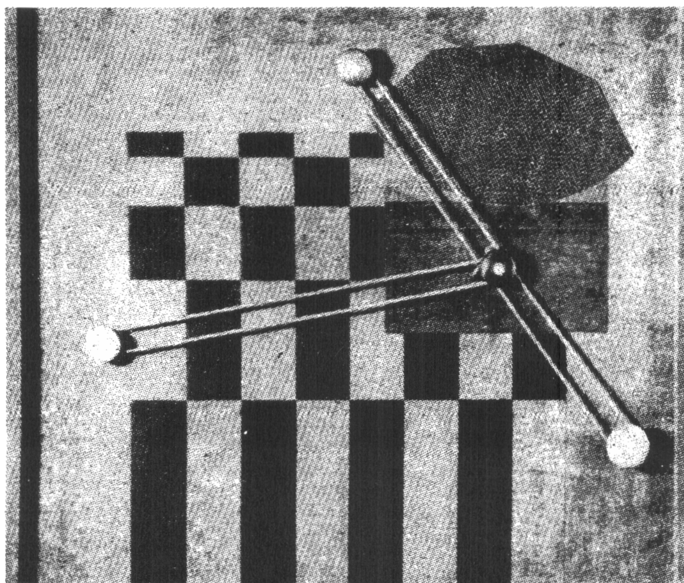
nového MATERIÁLU V MALÍŘSTVÍ.

Dada je CLUB, založený v Berlíně, do něhož lze vstoupiti, aniž na sebe bereme jakékoli závazky. Předsedou je každý, a když se jedná o umělecké věci, je každý připuštěn ke slovu. Dada není záminkou pro ctižádost některých literátů (jak se snaží namluvit naši nepřátelé). Dada je uzpůsobení ducha, jenž se může projevit v každém rozhovoru, takže je nutno říci: tenhleten je DADAISTA — onen nikoli; CLUB DADA má proto členy ve všech světadílech, v Honolulu stejně jako v New Orleansu a v Meziříčí. Být dadaistou může za jistých okol-

Francis Picabia: Udnie (americká dívka), 1913

Man Ray: Procházka po šachovnici, olej a asambláž, 1917

George Grosz
Londýn

Londýn —
Temně šprýmovaly schoulené domy
a suché doky — — —

Podél Saint Pancrasu
vplouvá parník do ústí Temže.
Řetězy řinčí hluboko, vysoko,
vždy znovu dolů,
řinčí, zuří, syčí.
Dým kvedlavě stoupá,
zeď zvrací vodu —
černoši, Číňani,
Indové — všichni nakládají uhlí — — —
tady je Jack the Ripper,
Burke a Hare —
Z Whitechapelu smrdí zapíchnutá prasata.

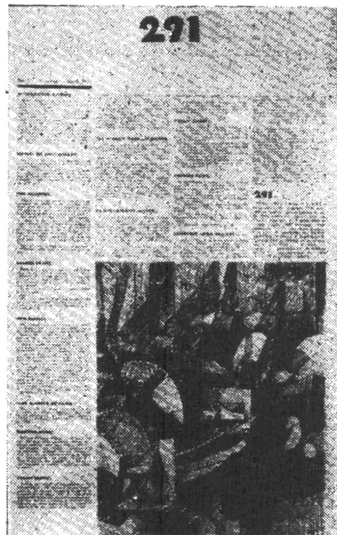
Come on and hear — — —
Jo! kdyby tak muž
v měsíci
byl negr,
co by se stalo — — ????

— —

Nebe visí, zkrvaveně a nízko —
Krvavé placky plují přístavem,
hromady vychrtlých mrtvol se kupí —
— Špitály čadí —
Okna sanatoří osleplá křikem
a mezi nimi zelený vyplundrovaný strom.
Ulice, ulice, ulice — žluté nebe.
Plynojemy a továrny
a vymřelé školy — — —
Koně stojí ve stájích, nevinní,
a pořád zlí lidé, zvrhlí,
s velkýma rukama, s nohama jak balóny.

— —

Šedivý vrak se žene na okraji ulice
tvrdě, nemotorně proti zaníceným břichům mračen,
mřížově zkormoucená okna — tvář —
skoby rukou —
loď mrtvých —
Tajně cestuje kat,
jemňoučký, ve svátečním,
s vybledlými stříkanečky od krve na nabírané košili,
v kupé II. tř. z Magdeburku — —
nad hlavou leskle cynicky,
ó leskle nevinně
sekera.

Obálka 2. čísla
časopisu „291"
s kresbou Francise Picabiy,
New York, duben 1915

ností znamenat: být více obchodníkem, více straníkem nežli umělcem — umělcem být jen náhodou — být dadaistou znamená nechat se vláčet věcmi, být proti jakémukoli utváření sedimentů, sedět okamžik na židli znamená ohrozit život (Mr. Wengs už vytáhl z kapsy revolver). Tkanivo se pod rukou trhá, přitakáváme životu, jenž se chce dostat výš popíráním. Ano — Ne: mohutný hokuspokus bytí rozechvívá nervstvo pravého dadaisty — tak leží, tak loví, tak jezdí na kole — napůl Pantagruel, napůl František z Assisi, a směje a směje se. Proti esteticko-etickému zaměření! Proti bezkrevné abstrakci expresionismu! Proti teoriím literárních omezenců, kteří chtějí zlepšit svět! Za dadaismus ve slově i obrazu, za dadaistické dění ve světě. Být proti tomuto manifestu znamená být dadaistou!

Tristan Tzara. Franz Jung. George Grosz. Marcel Janco. Richard Huelsenbeck. Gerhard Preiss. Raoul Hausmann.
O. Lüthy. Fréderic Glauser. Hugo Ball. Pierre Albert Birot. Maria d'Arezzo. Gino Cantarelli. Prampolini. R. van Rees. Madame van Rees. Hans Arp. G. Thäuber. Andrée Morosini. François Mombello-Pasquati.

Georg Grosz:
Kresba pro časopis „Der Blutige Ernst",
Berlín 1919

Raoul Hausmann
Club Dada

Berlín 1918—1920

Je nesporné, že slova DADA — koníček — použila poprvé v únoru 1916 v Curychu skupina mladých umělců, aniž tím načrtla zvláštnosti, jimiž se toto hnutí jasně odlišuje od jiných protichůdných hnutí. Curyšský dadaismus se lišil od kubismu a futurismu zprvu zdánlivě tím, že vůbec neměl program, nýbrž byl v povědomí svých zakladatelů protestem proti zastaralým estetikám a proti „rozumným" zákonům poezie.

V Berlíně se mohl dadaismus uchytit v roce 1918, protože mu časopis „Die Freie Strasse" poskytl psychologickou základnu. Tento časopis založili roku 1916 Franz Jung a Richard Oehring, spolupracovníky byli: psycholog Otto Gross, malíř Georg Schrimpf, k nimž později ještě přistoupili Raoul Hausmann a Johannes Baader; Richard Huelsenbeck se podílel na osmém, dadaistickém, čísle.

„Freie Strasse" prosazovala novou, protifreudovskou psychoanalýzu; základní formuli vynalezl Otto Gross; konflikt „vlastního" a „cizího" pro rozvoj osobnosti. Tak se vytvořil odstup od freudovské formulace, že z vědomí oidipovského komplexu vyplývá „ES" a morální zábrany. Spisovatelé a malíři spjatí s časopisem „Freie Strasse", k nimž patřili i George Grosz a John Heart-

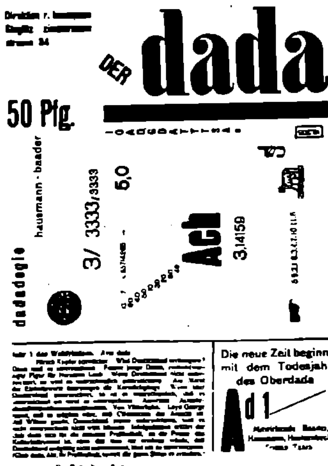
Mezitím: ještě jednou se napije on,
jeho objekt z Packalova,
ještě klidný,
možná ještě doufající —
zbývá osm hodin —
„Až ráno v pět, můj nejsladší"
— přesto však: Ježíš, jenž snímá hříchy.

Električtí zmírají praskavě
vzadu nad věžičkami vil,
za gründerstvím a hradním stylem
lucerny,
stále vedoucí do dálky.
Novostavby,
fabriky,
pivovary
a — ó svinstvo:
červený protestantský kostel.
— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —
Pomníky,
barokní řady ulic
s arkýři a roletami
a okrasnými zahrádkami — —
V dálce jódluje procelánový povoz.
— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —
Předměstí duří černomodře jak boule,
kňučící pes poletuje po nočním nebi.
Tam, kde jsou plynojemy.
Rychlovlaky bláznivě
drnčí kolem —
Hluboko nádraží,
pesimistická márnice — — —
Tak snadno neexistuje Bůh!!!
Země smrdí přírodou!
Slabě se pokouší měsíc
svítit básníkovi — —

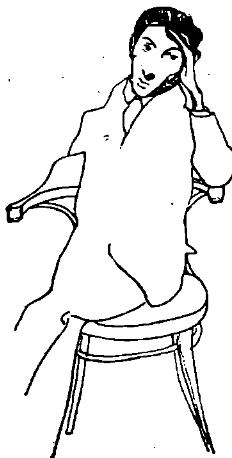
Přichází růžový dům,
o nějž se opírá dřevěná noha —
kde drnčí biliárové koule — —
Plynové světlo líčí
nažluto lysinu ulice . . . — — — — — — — — —
. . . .
Emo! Mrcho, mé prasátko, na zdraví !!!!!
Zalévám
růžovým likérem svou životní lampu!!
— — — — — — — — — — — — — — — —
. . . .
Voní to tu po chlórových květech
a exotickém ptactvu — — —
Regulátor něžně
odbíjí 11 1/2
— Trubači, ty säckingenský, „jedenkrát ještě troubí",
ó důvěrné loučení
v růžovém loubí!!

Walter Mehring
Dadayama

??? Co je to DADAyama???
Dadajáma je
dosažitelná z nádraží toliko dvojitým saltem
Hic salto mortale/
Teď nebo nikdy /
DADAyama přivádí
krev do varu jakož i
duši lidu k vaření
v melting pot /
(zčásti býčí aréna — zčásti mítink Rudé fronty — zčásti
Národní shromáždění) —
1/2 zlatého plechu — 1/2 postříbřeného železa
$\frac{\text{plus nadhodnota}}{\infty}$ = všední den
polohedvábný — Tout-le-monde: polosvět na
eifelkách
v hlubinách neřesti, při sektu, kaviáru
a opiu . . .
of the . . . by the . . . for the people /
Každé město
  má svou DADAkulmiNaci —
V
DADAjámě kulminují všechna
  města (Sodoma, Lourdy, Postupim —)
  Revoluce, teror . . .
  Smilstvo a stesk po domově . . .
Proto:
  Každý nikdy v
  DADAjámě . . .
  (DADAyama napoli e mori!)
1918

1. číslo časopisu „Der Dada", Berlín 1919

Paul Citroën: Walter Mehring

field, rozvinuli nový postoj k společnosti a k umění, plynoucí z poznání, že všechna duchovní tvorba je jakousi sebevýchovou člověka, z níž rutina a konvence musily být nesmiřitelně vyřazeny.

Do této duchovní atmosféry vhodil Richard Huelsenbeck na jaře 1917 po návratu ze Švýcar slovo „dada". Po Huelsenbeckově prvém tápavém pokusu u příležitosti přednáškového večera v březnu 1918 v galerii J. B. Neumanna,

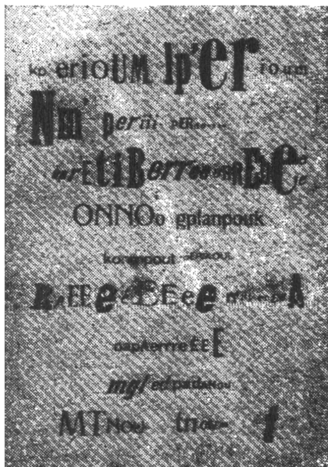

Titulní stránka časopisu „Die Pleite" s kresbou Georga Grosze, Berlín 1919

kde nečekaně promluvil o dadaismu, a po četných poradách s Franzem Jungem, Georgem Groszem, Raoulem Hausmannem a Johnem Heartfieldem padlo rozhodnutí založit počátkem dubna 1918 z propagandistických důvodů „Club dada" a první přednáškový večer byl stanoven na 12. dubna.

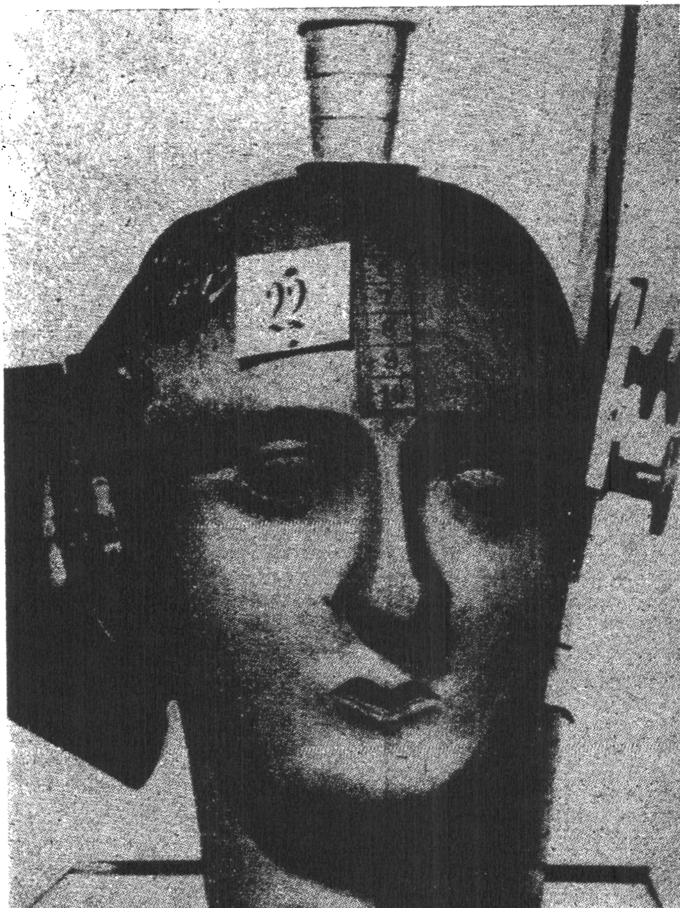
Huelsenbeck napsal první „Dadaistický manifest", který podepsali Tristan Tzara, Franz Jung, George Grosz, Marcel Janco, Richard Huelsenbeck, Gerhard Preiss, Raoul Hausmann a který byl prvním výrazem rozvíjení curyšského antiestetismu. Jestliže v tomto prvém manifestu ještě strašily „existencialistické" myšlenky, rozhodně tomu tak již nebylo v „Manifestu proti výmarskému pojetí života", jenž byl uveřejněn koncem dubna 1918. Vyjadřuje poprvé odvrat od veškeré dosavadní morálky a estetiky; berlínské hnutí se tím ostře dife-

John Heartfield s loutkou „Konzervativní pán“, 1919

Raoul Hausmann: Zvuková báseň, 1918

Raoul Hausmann: Dřevěná hlava (Duch naší doby), asambláž, 1918

rencuje od curyšského. Elementární rozdíl mezi oběma hnutími spočíval i v tom, že ve Švýcarsku mohlo Dada vystupovat spíše jako „umělecká hra“, zatímco v Berlíně bylo nutno bezprostředně zaujímat stanovisko k válečným a později bolševickým konfliktům. Když nás Huelsenbeck v roce 1917 poprvé seznámil se svými „Fantastickými modlitbami“ a s Kabaretem Voltaire, poznala skupina, v jakém směru se může bojovat o nové umění. Utvořily se dva názory: jeden se přikláněl k jakémusi satirickému nadrealismu, druhý k bezpředmětnému umění. Ve výtvarném umění nalezla tato tendence výraz v objevu fotomontáže (Baader, Hausmann,

Raoul Hausmann Pamflet proti výmarskému pojetí života

(úryvky)

Zvěstuji dadaistický svět!

Vysmívám se vědě a kultuře, těm bědným pojistkám společnosti odsouzené k smrti.

Nač potřebuji vědět, jak vypadal Martin Luther? Představuji si ho jako břichatého mužíčka. Vypadal jako lidový pověřenec Ebert...

Literáti, veršotepci trpí žlučotokem své pochmurné vážnosti a pokrývají už opět jako svrab duchovní boule Ebertovy-Scheidemannovy vlády, jejichž bědné valčíkové melodie je z fonografů kakofonicky podporovaly, jako kdysi nadšeně ječely pro pruského policajta...

Nejsem pouze proti postupimskému duchu — jsem především proti Výmaru. Ještě žalostnější důsledky nežli starý Fric projevili Goethe a Schiller — Ebertova-Scheidemannova vláda byla samozřejmostí z hloupé a chtivé bezpodstatnosti básnického klasicismu. Tento klasicismus je uniforma, metrická oblékací schopnost pro věci, jež se ani netknou prožitku...

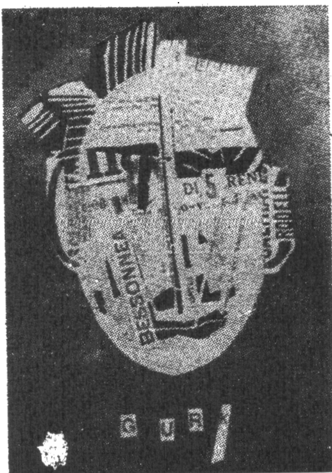
Chceme se smát, smát a dělat, co nám velí naše instinkty. Nechceme demokracii, liberálnost, pohrdáme koturnem duchovního konzumu, nechvíme se před kapitálem...

Dadaista je proti humanismu, proti historickému vzdělání! Je: pro vlastní prožitek!!!

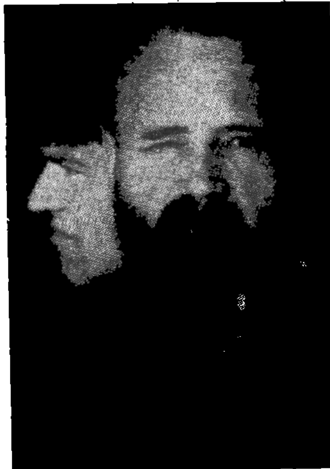
1918

Hans Richter:
Raoul Hausmann, 1915

Raoul Hausmann:
Gurk, fotomontáž, 1918

Raoul Hausmann
a Johannes Baader, 1919

Walter Mehring
Z dobrodružství dadašéfa Johannesa Baadera

(úryvky)

...„Vaše poslední příležitost, milostivá paní — vážený pane!" říkával Johannes Baader s energickou něhou pasažérům berlínské tramvaje. „Jedinečná příležitost zachránit alespoň svou duši; v případě dopravní nebo světové nehody je jedinou ochranou zaručeně odškodněním povinný dadaismus. Navštivte napřed naše shromáždění! Podrobnosti si osvojíte," promlouval, tahaje dámu za kožešinový límec, pána za knoflík u kabátu, „za režijní cenu inflačních marek 150 000,— z mého traktátu:

Baader
Velikost a pád Německa
neboli
Fantastický život DADAŠÉFA

Heartfield, Höchová, Grosz), která vnesla do obrazu různé zorné úhly a perspektivní roviny současně; v literatuře se tato tendence vyznačovala poznáním významu „nevědomí" a automatismu, jak se to jeví v „Manifestu o zákonitosti zvuku" a ve „Zvukových básních" Hausmannových (1918).

Vědomě nový duchovní postoj berlínské dadaistické skupiny byl podtržen tím, že přednáškové večery sledovaly jisté agresívní, nikoli však bolševické záměry, jak se stále falešně opakuje; v různých přednesených manifestech se bojovalo proti měšťákům, proti pokroucenému expresionismu a falešné patetičnosti.

„Club dada" uspořádal dvanáct přednáškových večerů a matiné: 12. dubna 1918 v „Nové secesi" v Berlíně; v červnu 1918 v kavárně „Austria"; 30. dubna 1919 v „Grafickém kabinetu J. B. Neumanna"; 24. května 1919 v „Meistrově sálu" v Berlíně; dvě matiné 7. a 13. prosince v divadle „Die Tribüne"; Drážďany a Lipsko v lednu 1920; v březnu 1920 v Teplicích-Šanově a dva večery v Praze.

Časopis „Der Dada" založil Raoul Hausmann v červnu 1919; třetí číslo vydali v Malikově nakladatelství společně Hausmann, Heartfield a Grosz.

Akce jednotlivců, které vzbudily veřejné pohoršení: Baaderova promluva 16. listopadu 1918 v berlínském dómu (Ježíš Kristus je nám vuřt) a rozhazování letáku „Zelená mrtvola" ve výmarském Národním shromáždění, kde Baader požadoval převzetí vládní moci „Dadaistickým ústředním úřadem". Prvá výstava dadaistického malířství a plastiky se konala

Ludwig Meldner: Dadašéf Johannes Baader

v květnu 1919 v Grafickém kabinetu J. B. Neumanna.

Vyvrcholením a koncem „Clubu dada" byl velký „Mezinárodní dadaveletrh" roku 1920 v Burchardově galerii v Berlíně.

Richard Huelsenbeck uveřejnil v berlínském nakladatelství Ericha Reisse roku 1920 „Dada-Almanach" a v Steegemannově hannoverském nakladatelství malou knížku „en avant dada".

Politické události a nejednotnost členů vedly zcela přirozeně k rozpuštění berlínského dadaistického hnutí.

Toto hnutí přispělo významně k psychologii individua a mas, jakož i výtvarných umělců a básníků.

1958

Raoul Hausmann: Dřevoryt z „Die freie Strasse", 1918

Dadaistická monumentální architektura o 5 poschodích, 3 parcích, 1 tunelu, 2 výtazích a 1 cylindrovém závěru. Přízemí je predestinované předporodní určení a nepatří k věci."

— — — — —

Zánik světa ještě nenadcházel, nýbrž zatím jen Národní shromáždění, které mělo ve výmarském dvorním divadle vyhlásit První německou republiku.

Jakkoli se Johannes Baader tvářil jako prosťáček boží, přece jen mu nechyběl smysl pro realitu. Připravoval své křížové tažení do Výmaru zcela metodicky, vstoupil již do styku s politickými špičkami, a to telegramem

„panu říšskému presidentovi — in interim —
— prosím o okamžitou audienci stop osud německa
je v sázce stop prosím přichystat kávu a doutníky
BAADER
dadašéf — president vesmíru", na nějž se mu dostalo natištěného poděkování s politováním:

„Následkem jiných naléhavých povinností nejsem nyní s to Vás přijmouti . . ." V z. podpis nečitelný.

Poté v přísném hodnostním pořadí rozeslal vládním činitelům jakož i hlavám 28 stran a frakcí další telegramy tohoto znění:

„navrhuji společně zachránit vlast stop oferuji volební hlasy všech dadaistů"

Těmto telegramům vděčil za spoustu přípisů i za přístup na všechny podniky a přirozeně i na hlavní slavnosti ve výmarském dvorním divadle.

Za slavnostního aktu se choval s bezvadnou korektností, souhlasně pokyvoval a naslouchal přívalu upocených řečí; zanotoval silným barytonem a v pozoru hymnu. A teprve potom zasáhl a zvedl svůj mohutný hlas kazatele na poušti, samozřejmě ihned zahlušován syčením novinářských štírů a štěkotem velkých zvířat.

Ale za moudrého předpokladu, že nikdo není doma prorokem, hodil s dobrou muškou do lóže zahraničních dopisovatelů pytel s hektografovaným zněním svého provolání:

„ — Na bílém koni Apokalypsy (kap. IV) vjíždí
Johannes Baader
do výmarského Národního shromáždění a prohlašuje je, po snětí sedmé pečeti, za zjevení dadaismu. — "

Drábi pořádkové služby, kteří ho promptně chytli za límec a podrobili vysoce trapným výslechům a tělesné prohlídce, jež však odhalila obsáhlou korespondenci s proslulými státníky, nemohli už zabránit tomu, aby se do všech stran světa nekabelovala a tím neodvolatelně do aktů světových dějin nevešla senzační zpráva, že:

„Dadaisté ruší první Německé národní shromáždění."

Cravanovy texty přeložil Radovan Krátký, ostatní Ludvík Kundera